

ПАМ'ЯТІ В.Д. РОМАНЕНКА

Інститут гідробіології НАН України, Президія Національної академії наук України, Відділення загальної біології НАН України з глибокою скорботою сповіщають, що

7 березня 2023 року на 93-му році пішов з життя видатний вчений-гідробіолог, доктор біологічних наук, професор, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, премій НАН України ім. В.Я. Юр'єва та І.І. Шмальгаузена, заслужений діяч науки і техніки України, почесний директор інституту, радник при дирекції, головний науковий співробітник Інституту гідробіології НАН України, академік НАН України

Романенко Віктор Дмитрович

Народився 30 листопада 1930 року в місті Чернігові. З 1949 по 1954 рік навчався у Київському ветеринарному інституті, по закінченні якого з 1954 по 1960 рік був аспірантом, потім асистентом Української сільськогосподарської академії, старшим інспектором Головного управління вищих навчальних закладів Міністерства сільського господарства України.

Від 1960 року наукова й організаційна діяльність В.Д. Романенка понад 60 років незмінно пов'язана з Національною академією наук України, де він обіймав посаду наукового співробітника-консультанта Науково-організаційного відділу Президії АН УРСР, заступника головного вченого секретаря Президії АН УРСР (1962—1963 роки), з 1963 року — старшого наукового співробітника Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця, а з 1972 року — завідувача відділу Інституту гідробіології. Понад 35 років В.Д. Романенко очолював Інститут гідробіології НАН України (1980—2016 р.).

Кандидатську дисертацію Віктор Дмитрович захистив 1957 року, а докторську — 1969-го. 1983 року йому присвоїли звання професора, 1978 року — обрали членом-кореспондентом Академії наук УРСР, а 1988 року — дійсним членом (академіком) Академії наук УРСР.

Працюючи в Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця, В.Д. Романенко виконав унікальні дослідження в області вивчення механізмів регуляції кальцієвого обміну, які лягли в основу його докторської дисертації «Роль печени в обміне кальція и его значение в процессах желчеобразования» (1969 р.). До цього періоду наукової діяльності відносяться його монографічні праці: «Физиология кальциевого обмена» (1975 р.), «Печень и регуляция межуточного обмена млекопитающих и рыб» (1978 р.).

Основним напрямком його досліджень в Інституті гідробіології стало вивчення механізмів адаптації водяних тварин до сольових, іонних і температурних чинників водного середовища. Ним було з'ясовано роль окремих іонів та їх комплексного поєднання в метаболічних реакціях, пов'язаних з функціонуванням біоенергетичних і біосинтетичних процесів у прісноводних риб. Особливу актуальність досі мають монографічні роботи: «Метаболизм углекислоты у рыб» (1980 р.), «Кальций и фосфор в жизнедеятельности гидробионтов» (1982 р.), «Механизмы температурной акклимации рыб» (1991 р.).

Ці та інші праці колективу співробітників під його керівництвом стали фундаментальною основою для розробки біотехнології культивування різних систематичних груп гідробіонтів в регульованих системах водопідготовки, що були узагальнені в монографічних працях: «Эколого-физиологические основы тепловодного рыбоводства» (1982 р.), «Биотехнология культивирования гидробионтов» (1999 р) та ін. Їхні автори удостоєні премії Національної академії наук ім. І.І. Шмальгаузена (2002 р.).

Загалом Віктор Дмитрович Романенко є автором понад 400 наукових праць, у тому числі монографічних робіт, в яких розкрито метаболічні механізми адаптації водяних тварин до фізико-хімічних чинників водного середовища, встановлено їхню роль у реакціях, пов'язаних з біоенергетичними та біосинтетичними процесами. З'ясовано нейро-гормональні механізми адаптації риб до температурних чинників водного середовища, обґрунтована можливість управління метаболічними процесами в їх організмі шляхом спрямованої дії на температурний режим, фотоперіод та інші фізико-хімічні чинники.

Під керівництвом академіка В.Д. Романенка розроблено науково обґрунтовані підходи і практичні рекомендації для проведення екологічної

ISSN 0375-8990. Гідробіологічний журнал. 2023. 59(2)

оцінки впливу великомасштабного гідротехнічного будівництва на водні об'єкти. Запропонована система проведення екологічної експертизи проєктів гідробудівництва науково обґрунтувала сам предмет екологічної оцінки, її сутність, етапи здійснення, основні методичні підходи, в тому числі математичне та імітаційне моделювання, гідроекологічне прогнозування впливу техногенних чинників на водні екосистеми різного типу. Її основні положення, детально проаналізовані в монографії «Екологічна оцінка впливу гідротехнічного будівництва на водні об'єкти» (1990 р.). За розробку системи екологічної оцінки впливу великомасштабного гідротехнічного будівництва на водні об'єкти колектив авторів на чолі з академіком В.Д. Романенком було удостоєно Державної премії України в галузі науки і техніки (1995 р.).

В.Д. Романенко став одним із керівників і розробників найбільш важливих проєктів Міжнародної Програми ПРООН — ГЕФ екологічного оздоровлення басейну Дніпра, результати яких опубліковані окремими виданнями: «Стратегія збереження біологічного і ландшафтного різноманіття в басейні Дніпра», «Концепція, методи і критерії створення екомережі України», «Ідентифікація та оцінка «гарячих точок» в басейні Дніпра на території України», «Вплив рибного господарства на біологічне різноманіття в басейні річки Дніпро. Визначення прогалів і проблем».

Академік НАН України В.Д. Романенко багато уваги приділяв підготовці спеціалістів-гідроекологів в системі вищої освіти. Він є автором першого українсько- та російськомовного підручника «Основи гідроекології» (2001, 2004 рр.), в якому сформульовано базові поняття гідроекології як науки та започатковано викладання цього курсу у вищих навчальних закладах України біологічного та екологічного профілю. У 2004 році за створення цього підручника він був удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки.

Віктором Романенко започатковано і сформовано наукову школу екофізіологів водяних тварин, яка зробила істотний внесок у розвиток фундаментальних і прикладних досліджень прісноводних екосистем. Серед його учнів – члени-кореспонденти НАН України М.Ю. Євтушенко, С.О. Афанасьєв, чотири доктори та вісімнадцять кандидатів наук.

Окрім вищезгаданих державних та академічних премій за визначні наукові досягнення він також був нагороджений Почесною Грамотою Верховної Ради України (2005 р.), орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2015 р.), а також іншими орденами та медалями. Обирався народним депутатом та членом Верховної Ради СРСР (1989 р.).

Академік В.Д. Романенко був незмінним членом бюро Відділення загальної біології Національної академії наук України, головним редактором «Гідробіологічного журналу» та його англomовного видання «Hydrobiological Journal», Президентом Гідроекологічного товариства України (1993—2019 рр.).

Життя В.Д. Романенка, присвячене науці, заклало підвалини та перспективи розбудови актуальних напрямів гідробіології, інтегрованих у світове наукове середовище, дозволило новому поколінню гідробіологів продовжи-

ти невтомну працю дослідження та збереження гідробіонтів та гідроекосистем.

Життєвий та професійний шлях Віктора Дмитровича — це зразок порядності та мудрості, приклад служіння науці і людям, взірець для наслідування молодому поколінню.

Пам'ять про видатного науковця та організатора науки, профспілкового та громадського діяча, наставника наукової зміни, мудру, доброзичливу та авторитетну особистість назавжди залишиться в стінах Інституту гідробіології НАН України, житиме вічно в серцях його колег, учнів і друзів.

Висловлюємо щирі співчуття родині та поділяємо її непоправну втрату.

чл.-кор. НАН України Сергій Афанасьєв

д.б.н. Володимир Юришинець

д.б.н. Артем Ляшенко